

ментується винятково індивідуальними морально-правовими орієнтирами, правовою ідеологією. Тому важливим завданням держави є стимулювання розвитку в суспільстві морально-етичних засад у просторі правової дійсності. У свою чергу ці моральні принципи, втілюючись через ідеї справедливості та добросовісності, виступають моральним фундаментом формування високої правової культури і рівня правосвідомості суспільства у цілому, та індивіда зокрема, що безсумнівно вплине на формування висококультурного правового суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калиновський, Ю. Ю. Правосвідомість та правова культура як об'єкти філософсько-правового дискурсу : монографія / Л. М. Герасіна, Ю. Ю. Калиновський, М. І. Панов та ін. ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2009. – 255 с.
2. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства : монографія / за ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка та ін. – Х. : Право, 2007. – 137 с.
3. Загальна теорія держави і права / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. – Х. : Право, 2010. – 584 с.
4. Панов, М. І. Правова поведінка і правосвідомість : проблеми співвідношення та взаємозв'язку : монографія / Л. М. Герасіна, Ю. Ю. Калиновський, М. І. Панов та ін. ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2009. – 255 с.
5. Кант, І. Метафізика нравов. Ч. І. Метафізические начала учения о праве / И. Кант // Соч.: в 6 т. – М. : Мысль, 1965. – Т. 4. – 392 с.
6. Иоффе, О. С. Вопросы теории права / О. С. Иоффе, М. Д. Шаргородский. – М. : Юрид. лит., 1961. – 204 с.

В. М. Пивоваров, кандидат філологічних наук, доцент

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ РАМКОЮ КВАЛІФІКАЦІЙ

В Україні поступово змінюється підхід навчальних закладів, роботодавців, юридичних та фізичних осіб до реалізації державної політики у сферах освіти, зайнятості та соціально-трудова відносин, об'єднань роботодавців, професійних спілок, інших заінтересованих соціальних партнерів стосовно розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування і розвитку кваліфікацій. Європейські стандарти та принципи забезпечення якості освіти повинні враховувати вимоги ринку праці до компетентності майбутніх фахівців для забезпечення гармонізації норм законодавства у сферах освіти та соціально-трудова відносин; сприяння національному і міжнародному визнанню

кваліфікацій, здобутих в Україні; налагодження ефективної взаємодії сфер освітніх послуг та ринку праці.

Мета статті – розроблення теоретичних положень та практичних рекомендацій до застосування Національної рамки кваліфікації в навчальному процесі, підготовки правників завдяки загальноосвітніми навчальними дисциплінами.

Завдання – розглянути відповідно до сутності правового виховання Національну рамку кваліфікації.

Для вирішення цього завдання розглянуто визначення сутності поняття правового виховання. У табл. 1 наведено перелік тлумачень поняття виховання.

Таблиця 1

Визначення суті поняття виховання

Джерело	Сутність
[8, с. 64]	Виховання – систематичний цілеспрямований вплив на свідомість, волю і поведінку людей з метою формування їх позиції, ідеалів, цілей, переконань, які відповідають пануючим у суспільстві ідеям та інтересам, а також формування суспільної і групової свідомості, самосвідомості особистості
[10, с. 59–60]	Виховання – створення умов для розвитку та саморозвитку людини, осягнення нею соціального досвіду, культури, цінностей, норм суспільства. Вищою метою виховання є формування цілісної, екогуманістичної гармонійно-розвиненої особистості, здатної творити соціум творчості життя
[9, с. 66]	Виховання – процес соціокультурного становлення та розвитку індивіда, під час якого залежно від спрямованості впливу він засвоює соціальний досвід, знання, зразки і норми поведінки, цінностей культури
[2, с. 159]	Сукупність знань, культурних навичок, поглядів, що становлять загальний рівень духовного розвитку людини і є наслідком систематичного впливу, навчання
[11, с. 329]	Цілеспрямований і систематичний вплив на психологію людини з метою формування у неї певного світогляду, моральної поведінки, вироблення певних рис характеру і волі, звичок і смаків, розвитку певних фізичних властивостей, розумових здібностей тощо
[7, с. 42]	Моральна свідомість суспільства у вигляді норм, принципів, ідеалів, понять справедливості, добра, зла та ін.
[3, с.23]	Цілеспрямована система дієвого формування людини, здатної з позиції суспільно-естетичного сприйняття оцінювати і усвідомлювати естетичне в житті, природі і мистецтві, творити за законами краси
[1, с. 461]	Виховання – прийняті у суспільстві практики, завдяки яким особа засвоює певні способи поведінки, уміння, знання, світорозуміння та систему цінностей

Отже, виховання – це система знань, культура навчання, поглядів, норм, принципів стосовно дієвого формування особистості.

Для визначення сутності правового виховання розглянуто перелік тлумачень поняття права, наведених у табл. 2.

Таким чином, право є системою норм та правил поведінки особистості відповідно до вимог держави, суспільства.

Для визначення поняття правового виховання розглянуто існуюче визначення юридичної енциклопедії [12, с. 411], яка подає його як систему формування правової свідомості і правової культури населення. Воно є визначальним чинником у забезпеченні законності і правопорядку.

Таблиця 2

Визначення сутності поняття права

Джерело	Сутність
[10, с. 302]	Право – система встановлених (санкціонованих державою) регулюючих суспільних відносин, загальнообов’язкових норм, дотримання і виконання яких забезпечуються шляхом як переконання, так і державного примусу; ступінь свободи громадян, виражений у системі норм, що виходять від держави, забезпечені нею і регулюють суспільні відносини в ім’я досягнення прогресу в соціально-економічному розвитку суспільства
[13, с. 5]	Право – система соціальних загальнообов’язкових норм, дотримання і виконання яких забезпечуються державою
[14, с. 492]	Право – система встановлених або санкціонованих державою загальнообов’язкових правил (норм) поведінки, які виражають волю домінуючої в суспільстві частини населення, спрямованої на врегулювання суспільних відносин відповідно до цієї волі і дотримання яких забезпечується цілеспрямованою діяльністю держави
[8, с. 298]	Право – сукупність загальнообов’язкових суспільних відносин, норм поведінки, регламентованих державою в нормативно-правових актах, які виражають міру свободи, юридичної відповідальності, соціальну справедливість, рівність і рівноправність громадян, спрямовані на регулювання й охорону суспільних відносин і соціальних цінностей. Право є соціальним явищем, без якого неможливе існування цивілізованого суспільства
[2, с. 1101]	Система встановлених або санкціонованих державою загальнообов’язкових правил (норм) поведінки, що виражають волю всього народу. Інтереси певної особи, суспільної групи та ін., які спираються на закон, релігійні постулати, давні звичаї. Обумовлений постановою держави, установи захист інтересів і можливостей особи щодо участі у будь-чому
[4, с. 321]	Система заснованих на соціальній справедливості та рівності загальнообов’язкових правил поведінки, дотримання і виконання яких забезпечуються державою. Правові норми є універсальним регулятором суспільних відносин, спрямовуються на юридичне забезпечення і захищеність особистості, здійснення її свобод та інтересів

Наведене визначення не враховує дієвості самого процесу виховання. Отже, необхідно узгодити підходи до поняття виховання (табл. 1) та поняття права (табл. 2) для створення узагальненого бачення визначення правового виховання, яке передбачає піднесення загального рівня правової обізнаності особистості, її поінформованості про ухвалення того чи іншого законодавчого акта. Тому головним завданням правового виховання особистості стає забезпечення кожній людині оптимальних умов для розвитку індивідуальних здібностей, можливості самореалізації незалежно від її психофізичних особливостей, індивідуальних розбіжностей. Кожна особистість наділена правами. Побудова єдиної змістової системи захисту прав особистості безпосередньо пов'язана з усіма ланками виховання та освіти.

Можна стверджувати, що право – це система правил, тому воно сполучається з вихованням через ознаку *системності*. Право як система норм, правил може бути засвоєна внаслідок формування під час виховання дієвого майбутнього фахівця з права, тому завдання виховання є підґрунтям становлення правової держави.

Правове виховання як система знань, навичок, поглядів, принципів права, спрямованих на дієве формування особистості фахівця з права, відповідає вимогам Національної рамки кваліфікацій, яка ухвалена постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 [6] та має дев'ять рівнів. Для прикладу визначення ролі правового виховання розглянуто 8 рівень – підготовка магістрів з права (табл. 3).

Як видно з табл. 3, основні вимоги стосуються знань, умінь, комунікацій, автономності та відповідальності, що повною мірою відповідають сутності правового виховання.

Знання як осмислена та засвоєна суб'єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності [6], відповідає завданням правового виховання, визначеного як *система знань*.

Таблиця 3

Опис вимог до 8-го кваліфікаційного рівня

Рівень	Знання	Вміння	Комунікація	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5
8	Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики			

Закінчення табл. 3

1	2	3	4	5
	Найбільш передові концептуальні та методологічні знання в галузі науково-дослідної та/або професійної діяльності і на межі предметних галузей	Критичний аналіз, оцінка і синтез нових та складних ідей	Спілкування в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю в певній галузі наукової та/або професійної діяльності	Ініціювання інноваційних комплексних проєктів, лідерство та повна автономність під час їх реалізації
		Розроблення та реалізація проєктів, включаючи власні дослідження, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язання значущих соціальних, наукових, культурних, етичних та інших проблем		Соціальна відповідальність за результати прийняття стратегічних рішень Здатність саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя, відповідальність за навчання інших

Вміння і навички є результатом навчання і формують компетентність правника, які теж є частиною сутності правового виховання.

Комунікація – це реалізація дієвості особистості, одержаної у процесі правового виховання, у спілкуванні в діалогічному режимі із широким загалом споживачів правових послуг або під час професійної діяльності зі співробітниками.

Правова культура є основою формування відповідальності, ініціювання інноваційних комплексних проектів лідерства та повна автономність під час їх реалізації.

Загальна культура сприяє здатності самостійно розвиватися, вдосконалюватися протягом усього життя. У цьому суттєву роль відіграють загальногуманітарні дисципліни, такі як українська культура, етика, естетика, логіка тощо. Особливо важливою є роль мови у правовому вихованні [5], адже вона не тільки засіб спілкування, а й засіб пізнання світу, вираження особистісного ставлення до нього, навчання та виховання людини, засвоєння соціально-культурного досвіду тощо.

У правовому вихованні дуже важливими є неупередженість, об'єктивність, вміння і бажання розкрити всі можливості української мови.

Отже, правове виховання органічно пов'язане з усіма складовими вимог Національної рамки кваліфікацій стосовно всіх кваліфікаційних рівнів через ключові ознаки визначення сутності першого, що має бути враховане під час розроблення навчальних планів підготовки правників у частині обов'язковості вивчення загальноосвітніх гуманітарних навчальних дисциплін. Це підтверджує доцільність і вагу культурологічних та філософських навчальних дисциплін для підготовки фахівців з права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія сучасної України. – К., 2005. – Т. 4. – 700 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінськ : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
3. Краткий словарь по эстетике. – М. : Просвещение, 1983. – 223 с.
4. Морфологія культури: тезаурус. – Х. : Право, 2007. – 384 с.
5. Пивоваров, В. Правнича тематика у слов'янській літературі / В. Пивоваров // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Слов'янська культура та писемність: минуле та сучасність», 19–20 трав. 2011 р. – Ужгород, 2011. – С. 312–320.
6. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua
7. Словарь по этике / под ред. И. С. Кона. – Изд. 3-е. – М. : Политиздат, 1975. – 392 с.
8. Соціологічна енциклопедія / уклад. В. Г. Городяненко. – К. : Академвидав, 2008. – 456 с.
9. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / уклад.: В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін. ; за заг. ред. В. І. Воловича. – К. : Укр. Центр духов. культури, 1998. – 736 с.
10. Сучасний словник із суспільних наук / за ред. О. Г. Данильяна, М. І. Панова. – Х. : Прапор, 2006. – 432 с.
11. Український радянський енциклопедичний словник: в 3 т. Т. 1 : А – КАБАРГА. – К., 1966. – 856 с.

12. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 1 : А – Г. – 672 с.
13. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 2003. – Т. 5 : П – С. – 736 с.
14. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Феміна, 1996. – 699 с.

С. В. Качурова, кандидат філософських наук, доцент

ОБРАЗОВАНИЕ, ВОСПИТАНИЕ И ДУХОВНОСТЬ

Бесспорным является тот факт, что за формирование духовности личности несут прямую ответственность общество и религия. После всех перипетий XX в. стало ясно, что исключение одной из этих форм приведет общество к нестабильности и поставленная задача не будет достигнута. С помощью двух соответствующих институций общество и религия реализуют свою деятельность. Основой первой выступает государство, второй – церковь. Причем государство образует *духовность* (позволим себе соединить в одно оба рассматриваемых понятия) посредством светских учебных заведений, церковь – посредством духовных академий, семинарий и училищ. Общество конкретизирует эту цель до определенности правового сознания, религия же призвана наполнить ее элементом духовной культуры.

Негативный опыт предыдущего столетия, когда их попытались даже не столько развести, сколько противопоставить, как это ни парадоксально, в какой-то мере сыграл свою положительную роль. Оба вида образования приобрели самостоятельный опыт. Они полностью определились: одна – в научной, другая – в религиозной форме духовности. И это на данном отрезке времени, может быть, соответствовало исторической ситуации. Но теперь все изменилось. Прорвал час поиска путей их интеграции. Попытаемся проанализировать первые шаги согласования этих структур на примере отношения двух светских государств с церквями, обеспечивающими их религиозную жизнь. Развитие церковно-государственных отношений России и Украины во многом совпадают в силу многовековой общности исторической судьбы.

В 2002 г. правительством России был утвержден государственный стандарт по направлению «теология» (магистр) и специальности «теология». Это стало как бы той первой серьезной точкой сближения двух форм образования духовности. Патриарх Кирилл дал должную оценку этому факту. В своем докладе он отметил, что еще «17 июля 2001 года Священный Синод определил стратегическую задачу проводимой ныне реформы системы духовного образования: государственная аккредитация духовных учебных заведений, предполагающая получение их выпускниками диплома государственного